Journal of Accounting Advances, (2024) 16(2): 1-29
DOI: 10.22099/jaa.2025.51631.2463

Journal of Accounting Advances (JAA)
Journal homepage: jaa.shirazu.ac.ir/?lang=en

Shiraz University

Sustainability Accounting Research Trends: A Bibliometrics Approach

Parisa Ahmadi[1*], Ali Rahmani[2]

1. Department of Accounting, Faculty of Social and Economic Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran, parisa00ahmadi@gmail.com
2. Department of Accounting, Faculty of Social and Economic Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran. rahmani@alzahra.ac.ir

ARTICLE INFO

Received: 2024-11-08
Revised: 2025-02-15
Accepted: 2025-02-22

* Corresponding author:

Parisa Ahmadi

Department of Accounting, Faculty of Social and Economic Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Email: parisa00ahmadi@gmail.com

ABSTRACT

For years, concerns about the preservation of the planet Earth have become a hot topic in society, academic activities and businesses. In this regard, waste, energy consumption, the life of future generations, etc. are viewed from a different perspective . In Iran, due to the novelty of sustainability issues, few researches have been done in the field of sustainability accounting, but there is a lot of interest in this field .Therefore, this research has investigated the researches carried out in the field of social responsibility and sustainability accounting in order to provide an insight into sustainability researches and outline the trends and direction of these researches. In this research, using the bibliometric method or knowledge mapping, the researches conducted during the years 2000 to 2024 in two reference sites, Scopus and Web of Science; have been identified, investigated, classified and trended. Then, the most relevant researches in this field were categorized based on articles, authors, magazines, institutions and countries .The findings of this research give a general view to the researchers regarding the research process, the frontier of sustainability knowledge and future direction. By providing quantitative and accurate information, the knowledge mapping method helps researchers in understanding research topics and problem solving, improving the quality of articles, analyzing their impact, and choosing the best solution for scientific articles.

1. Introduction

This research has investigated the research done in the field of social responsibility and sustainability accounting. In order to better understand the conceptual nature of this term, a systematic review of the sustainability accounting literature has been conducted using the bibliometric method.

2. Research Questions

How is the trend of publications related to sustainability accounting in two scientometric databases Scopus and Web of Science Core Collection in the period between 2000-2024?

3. Methods

Information retrieval for bibliometric analysis was conducted in two scientometric databases Scopus and Web of Science Core Collection for the keyword "sustainability accounting" and "Corporate Social Responsibility" in the period between 2000-2024. To study the publications and approaches for a deeper understanding of sustainability accounting, a specialized computer program Rstudio was used.

4. Results

Our findings show that the number of articles published in this area during the analyzed period has increased significantly, which indicates the interest among scholars and the relevance of this issue.

5. Discussion and Conclusion

The constructed bibliometric maps, tables and graphs made it possible to visually identify and review the trend of studies in the mentioned period of time.

Keywords: Sustainability Accounting, Social Responsibility Accounting, Bibliometric Analysis, Sustainability.

مجله پیشـــرفت‌های حســـابداری دانشگاه شیراز
(مجله علوم اجتماعی و انسانی پیشین)
دوره شانزدهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، پیاپی ۸۷، صفحه‌های ۲۹-۱
(مقاله علمی) DOI: 10.22099/jaa.2025.51631.2463

ترسیم روند پژوهش‌های حسابداری پایداری با رویکرد نگاشت دانش

پریسا احمدی [۱*] ، دکتر علی رحمانی [۲]

چکیده: سال‌هاست که نگرانی‌ها در مورد حفظ سیاره زمین، به موضوع داغ جامعه، فعالیت‌های دانشگاهی و مشاغل تبدیل شده است. در این رابطه به ضایعات، مصرف انرژی، زندگی نسل‌های آینده و ... با دیدی متفاوت نگریسته می‌شود. در ایران به دلیل تازگی موضوعات پایداری، پژوهش‌های کمی در حوزه حسابداری پایداری صورت گرفته است ولی اقبال زیادی به این حوزه وجود دارد. لذا این پژوهش به بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه حسابداری پایداری پرداخته است تا بینشی در مورد پژوهش‌های پایداری و ترسیم روندها و جهت‌گیری این پژوهش‌ها فراهم کند. در ایـن پـژوهش، بـا اسـتفاده از روش کتاب‌سنجی یا نگاشت دانش، پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۲۴ در دو سایت مرجع اسکوپوس و وب آو ساینس با استفاده از نرم افزار آر استدیو؛ شناسایی، بررسی، طبقه بندی و روند یابی شده‌اند. یافته‌های این پژوهش دیدی کلی به پژوهشگران درخصوص روند پژوهش‌های انجام شده، مرز دانش پایداری و جهت‌گیری آینده می‌دهد. همچنین از این یافته ها برای ایجاد چارچوب یا ساختار حوزه پایداری در حسابداری نیز می توان بهره برد. روش نگاشت دانش با ارائه اطلاعات کمی و دقیق، پژوهشگران را در شناخت موضوعات پژوهش و مسئله‌یابی، بهبود کیفیت مقاله‌ها، تحلیل تأثیر آنها و انتخاب بهترین راهکار در نگارش مقالات علمی یاری می‌کند.

واژه‌های کلیدی: حسابداری پایداری، حسابداری مسئولیت اجتماعی، تحلیل کتاب‌سنجی، پایداری.

۱. دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران
parisa00ahmadi@gmail.com
۲. استاد گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران
rahmani@alzahra.ac.ir
دریافت: ۱۴۰۳/۸/۱۸ اصلاحات نهایی: ۱۴۰۳/۱۱/۲۷ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۴

۱. مقدمه

اصطلاح "توسعه پایدار[۱]" مفهومی است که به واسطه پیامدهای منفی زیست‌محیطی و اجتماعی ناشی از رویکردهای توسعه یک‌جانبه اقتصادی پس از انقلاب صنعتی و تغییر نگرش بشر به مفهوم رشد و پیشرفت پدید آمده است. استفاده بی‌رویه از منابع که عمدتاً در کشورهای صنعتی سرچشمه می‌گیرد، با افزایش ناسازگاری در مصرف منابع و رفاه بین کشورهای صنعتی و در حال توسعه همراه بوده است (چیچیلنسکی[۲]، ۱۹۹۷). قبل از آغاز قرن بیستم، بسیاری از مشاغل می‌توانستند بدون اتخاذ روش‌های پایداری موفق باشند. در واقع بدون وجود هیچ گونه اقدام حفاظتی و یا احتیاطی، پسماندهای مختلف حاصل از تولید در طبیعت رها می‌شد و در نتیجه آلودگی محیط زیست را به دنبال داشت (ویلن و همکاران[۳]، ۲۰۱۸). با این حال، امروزه حفاظت از جامعه و محیط زیست اهمیت بیشتری پیدا کرده و مفهوم پایداری توسط تعداد فزاینده‌ای از مشاغل پذیرفته شده است. مفهوم پایداری در این واقعیت نهفته است که برای موفقیت درازمدت یک کسب و کار، فعالیت‌های آن باید براساس اکوسیستم، جامعه و محیط اطراف آن مورد ارزیابی قرار گیرد (دیداسکالو و همکاران[۴]، ۲۰۲۳). علاوه بر این، شرکت‌هایی که از شیوه‌های توسعه پایدار استفاده می‌کنند، از نظر "تصویر بیرونی" بهتر در نظر گرفته می‌شوند. به صراحت، شرکتی که هم جامعه و هم محیط را در نظر می‌گیرد (یعنی کمک به اقدامات بیشتر با محوریت انسان و اجتناب از آلودگی)، تصویر شرکتی سازگار با محیط زیست و اجتماعی را به محیط خارجی نشان می‌دهد (ون تولدر و همکاران[۵]، ۲۰۲۱). در سال ۱۹۸۷ برای نخستین بار به‌طور رسمی مجموعه‌ای از پیشنهادها و اصول، جهت دستیابی به توسعه‌ی پایدار برای کشورهای در حال توسعه فراهم آمد (براندتلند[۶]، ۱۹۸۷). سپس موضوع توسعه‌ی پایدار در کنفرانس سازمان ملل متحد در زمینه‌ی محیط زیست و توسعه (۱۹۹۲) در شهر ریودوژانیرو (به عنوان اجلاس زمین) به‌طور گسترده‌ای مورد توجه قرار گرفت و اداره و بهره‌برداری درست و کارا از منابع پایه، طبیعی و مالی و ... برای دستیابی به الگوی مصرف مطلوب را در صدر برنامه‌های جهانی قرار داد. پس از آن، پژوهشگران به طور فزاینده‌ای به درک پایداری از لحاظ زیست محیطی و همچنین از نظر ذی‌نفعان علاقه‌مند شده اند و این موضوع در بسیاری از کشورها مورد مطالعه قرار گرفته است (شارما و رانی[۷]، ۲۰۱۴). همچنین پایداری توجه بسیاری از کسب و کارهای بین المللی، سیاست‌گذاران، قانون‌گذاران و سرمایه‌گذاران در مورد جنبه‌های مختلف پایداری سازمان از جمله نظریه‌ها، استانداردها، عملکرد، ریسک‌ها و گزارشگری پایداری و اطمینان‌بخشی آن را به خود جلب

کرده است (کردستانی و همکاران، ۱۳۹۸). به همین علت بورس‌های اوراق بهادار در همه کشورها، شرکت‌های پذیرفته شده نزد خود را به گزارشگری مسائل مرتبط با پایداری ملزم می‌نمایند. همچنین بیش از ۶۰۰۰ شرکت اروپایی ملزم به افشای اطلاعات عملکرد پایدار در ابعاد غیرمالی خود در سال ۲۰۱۷ بودند. در آخر باید اشاره کرد که در سال ۲۰۰۰ فقط ۵۰ شرکت بین المللی اطلاعات پایداری خود را به صورت داوطلبانه منتشر می‌کردند درحالی‌که این رقم در سال ۲۰۱۱ به بیش از ۳۰۰۰ شرکت در سراسر جهان رسید (گنجی، ۱۳۹۱).

به دلیل ورود مراجع تدوین استاندارد حسابداری به موضوع افشای اطلاعات پایداری، مسئولیت اصلی در خصوص طراحی فرآیندها، سامانه‌های اطلاعاتی، جمع‌آوری اطلاعات و تلخیص و گزارش آنها در انطباق با استراتژی پایداری شرکت‌ها و شاخص‌های کلیدی عمکرد ابعاد مختلف پایداری، با حسابداران است (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱ ب). به بیان دیگر، امروزه پایداری به عنوان مرز دانش و عمل شناسایی شده و اهمیت حسابداری پایداری به عنوان ابزاری برای پاسخگویی اجتماعی مطرح می‌گردد. همچنین یافته‌های ناشی از بررسی‌ها نشان می‌دهد که تمرکز اصلی بر ادغام پایداری در سیستم‌های کنترل مدیریت است و حسابداران مدیریت، به عنوان محور اصلی اجرای راهبردهای مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها تلقی می‌گردند (برزگر و همکاران، ۱۳۹۸).

همان‌طور که ذکر شد؛ پایداری جزو موضوعات داغ و بسیار با اهمیت است. در این راستا، پژوهش حاضر با اتخاذ روش تحلیل کتاب‌شناسی[۸] و به طور خاص تجزیه و تحلیل هم‌واژگانی[۹] و مصور نمودن نگاشت علمی[۱۰]، تصویری از ساختار مفهومی پژوهش‌های حوزه پایداری در ادبیات حسابداری و تحلیلی در سطوح سند، نویسنده، مجله، مؤسسه و کشور ارائه می‌کند. به بیان دیگر، این پژوهش با استفاده از خروجی دو پایگاه داده اسکوپوس و وب آو ساینس در دوره زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ و به کمک نرم افزار تحلیل آماری آر استدیو، روند پژوهش های انجام شده در حوزه حسابداری پایداری را مورد بررسی قرار می دهد. تعداد مقالات علمی منتشرشده در حوزه‌های مختلف علمی به طور روزافزون در حال افزایش است و حتی ممکن است به روزرسانی دائمی اطلاعات با انتشار مقالات جدید امری بعید باشد (نوراحمدی و همکاران، ۱۴۰۰)؛ اما مرور متون نقش مهمی را در ترکیب یافته‌های پژوهش‌های گذشته به منظور استفاده مؤثر از پایگاه دانش موجود، پیشبرد یک پژوهش و ارائه بینشی مبتنی بر شواهد قابل آزمایش و قضاوت حرفه‌ای ایفا می‌کند (روسو[۱۱]، ۲۰۱۲).

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ارائه تحلیل و بررسی پژوهش‌های انجام شده در حسابداری پایداری، در پرتو تئوری‌های مختلف حسابداری تفسیر می‌شود. این تئوری‌ها علاوه بر تدوین مفاهیم، روش‌ها و مدل‌های جدید، به توضیح راه حل‌های موجود و مورد استفاده در عمل نیز کمک شایانی می‌کنند (زیزنرسکا[۱۲]، ۲۰۲۰). مطالعات حسابداری پایداری عمدتا با رویکرد اثباتی خود و طرح سؤالاتی از قبیل "وضعیت فعلی چیست؟" و "چرا چنین است؟"؛ محیط خود را توصیف و تبیین می‌کند. برای این منظور، در این پژوهش‌ها عمدتاً از تئوری‌هایی مانند تئوری ذی‌نفعان [۱۳]، تئوری مشروعیت [۱۴]، تئوری علامت‌دهی[۱۵] و نظریه نهادی [۱۶] بهره گرفته می‌شود (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱ الف).

تئوری ذی‌نفعان یکی از تئوری‌های مدیریت سازمانی می‌باشد. تئوری مذکور بیشتر یک سنت پژوهشی گسترده است که فلسفه، اخلاق، تئوری‌های سیاسی، اقتصاد، حقوق، علوم سازمانی و اجتماعی را در هم می‌آمیزد. بر اساس تئوری ذی‌نفعان، هر کسی که به هر نحوی تحت تأثیر سازمان یا عملکرد آن باشد ذی‌نفع محسوب می‌شود، از جمله کارکنان، مشتریان، تامین کنندگان، جوامع محلی، گروه‌های محیطی، گروه‌های دولتی و غیره. تئوری ذی‌نفعان معتقد است که سازمان‌ها و شرکت‌ها باید تلاش کنند تا به همه ذی‌نفعان نفع برسانند و با انجام این کار، سازمان به موفقیت پایدار واقعی دست خواهد یافت (حاجی علیزاده و همکاران، ۱۳۹۹). اسپنس و همکاران[۱۷] (۲۰۱۰) دریافتند که پژوهشگران، تئوری ذی‌نفعان را به عنوان مفیدترین و غالب‌ترین تئوری در توضیح انگیزه‌های گزارشگری پایداری مطرح می‌کنند. طبق یافته آنها، بیشتر مطالعات یا به صورت ضمنی و یا به صراحت به این تئوری ارجاع داده‌اند.

تئوری مشروعیت بیانگر این است که یک شرکت برای بقا در یک جامعه باید ارزش‌های خود را با ارزش‌های اجتماعی آن جامعه، منطبق سازد. در واقع، اگر جامعه احساس نماید که شرکت در مسیر قابل قبولی حرکت نمی‌کند، مشروعیت آن به خطر می‌افتد و شرکت با ریسک عدم پشتیبانی جامعه رو به رو خواهد شد. به بیان دیگر، هدف استراتژی مشروعیت، محافظت از مشروعیت به‌عنوان یک دارایی ارزشمند است (هربرت و گراها[۱۸] ،۲۰۲۲). طبق نظریه مشروعیت، مشروعیت داشتن برای بقای شرکت‌ها لازم است؛ بنابراین، شرکت‌ها فعالیتهای متفاوتی را با هدف افزایش مشروعیت خود انجام می دهند. آنها قراردادهای ضمنی با جامعه دارند و تحقق این قراردادها به عملیات آنها مشروعیت می بخشد، ازجمله اینکه آنها گزارشهای پایداری را تهیه و اطمینان بخشی نمایند (رحمانی و همکاران ،۱۴۰۱ ب).

بر اساس تئوری علامت‌دهی شرکت‌های سودآور به وسیله ارائه اطلاعات بیشتر و بهتر به بازار نسبت به دیگر شرکت‌ها قدرت رقابتی خود را علامت‌دهی می‌کنند. بنابراین علامت‌دهی به بازار جهت افزایش ارزش شرکت یا کاهش هزینه سرمایه و جلب رضایت سرمایه گذاران دلیلی برای افشای بیشتر اطلاعات می‌باشند. شرکت‌هایی که سودآوری و نقدینگی بالایی دارند تمایل بیشتری برای افشای اطلاعات و علامت‌دهی نسبت به عملکرد خوب جهت جذب سرمایه گذار و جلب اعتماد سهام‌دار دارند (بنابی قدیم و خدادادی، ۱۳۹۵). نظریه علامت‌دهی فرض می‌کند که افشاء پرهزینه است و شرکت‌ها زمانی گزارش‌های خود را اطمینان‌بخشی می‌کنند که مزایای آن بیشتر از هزینه‌های مربوطه باشد؛ بنابراین، یک شرکت ممکن است به طور داوطلبانه گزارش پایداری را اطمینان‌بخشی کند تا تصویری مثبت از خود را به جامعه در خصوص عملکرد مسئولیت اجتماعی نشان دهد (باگنولی و واتس[۱۹]، ۲۰۱۷).

نظریه نهادی فرآیندی را در نظر می‌گیرد که توسط آن ساختارها ازجمله الگوها، قوانین و هنجارها به عنوان رهنمودهای معتبر برای رفتار و فعل و انفعالات اجتماعی هستند. طبق این نظریه، سازمان تحت تأثیر فشارهای نهادی مجبور است تا با آن فشار همسو شود تا بتواند به بقای خود در بلندمدت ادامه دهد یا با آن مخالفت کند و در نتیجه از محیط رقابتی حذف شود (ردادی و همکاران، ۱۳۹۳).

مفهوم توسعه پایدار موضوع جدیدی نیست. با این حال، در سال‌های اخیر، اهمیت آن در هر جنبه‌ای از زندگی افزایش یافته است. توسعه پایدار مفهومی است که تصور می‌شود در اقتصاد قرن هجدهم و به طور خاص از بحث رشد جمعیت و توانایی زمین برای حمایت از آن با توجه به منابع طبیعی محدود سرچشمه می‌گیرد. این مفهوم پس از دوران توسعه صنعتی، بیشتر مورد توجه قرار گرفت زیرا در آن دوره، جامعه به استفاده از نفت، زغال سنگ و سایر مواد مرتبط با کربن برای انرژی روی آورد (دو پیسانی[۲۰]، ۲۰۰۶). اخیرا این دیدگاه مطرح است که خروجی عملیات شرکت‌ها نباید صرفا منجر به کسب سود و افزایش ثروت سهام‌داران شود بلکه شرکت‌ها باید مسئولیت‌هایی را در قبال کارکنان، محیط زیست، جامعه و در حالت کلی تمام ذی‌نفعان بپذیرند. این دیدگاه تحت عنوان پایداری به یکی از خصوصیت‌های بارز شرکت‌ها تبدیل شده است (کاشانی پور و همکاران، ۱۳۹۷) .در واقع اصول پایداری رویکردی است که به ایجاد ارزش بلندمدت برای ذی‌نفعان با در نظر گرفتن فرصت‌های بالقوه آینده و مدیریت ریسک در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تأکید دارد (خوزین و همکاران، ۱۳۹۷). توجه به مقوله پایداری در واقع نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده به امید

کسب مزیت رقابتی پایدار و بلندمدت است.

امروزه بسیاری از سازمان‌ها در جهان در تلاش برای رسیدن به اهداف توسعه پایدار هستند. اهداف توسعه پایدار مجموعه‌ای از اهداف هستند که به آینده مربوط می‌شوند. رؤسای دولت‌ها، نمایندگان بلندپایه نهادهای تخصصی سازمان ملل متحد و جامعه مدنی در سپتامبر ۲۰۱۵ گرد هم آمدند و در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، دستور کار توسعه پایدار را تصویب کردند. توسعه پایدار در ابتدا با تأکید بر پایداری زیست محیطی بود، اما بعداً جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی نیز گنجانده شد. این سه جنبه توسعه پایدار به عنوان سه رکن توسعه پایدار نامگذاری شد (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱ب). در دهه ۱۹۷۰ اولین موج از سازمان‌هایی که تأثیرات اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت‌های خود را منتشر می‌کردند، در ایالات‌متحده و اروپای غربی آغاز شد. در اواخر دهه ۱۹۸۰، در واکنش به گزارش نهایی کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه سازمان ملل متحد، تقاضای ذی‌نفعان در خصوص تعهدات بیشتر شرکت‌ها در قبال توسعه پایدار افزایش یافت. در اوایل دهه ۱۹۹۰، چند سازمان بزرگ، شروع به افشای اطلاعات داوطلبانه در مورد عملکرد زیست‌محیطی خود به ذی‌نفعان کردند. در آن زمان، تمرکز روی گزارش‌های زیست‌محیطی بود، اما با افزایش اشتیاق و تمرکز به گزارشگری اجتماعی از اواسط آن دهه، اکنون تمرکز اصلی بر روی گزارشگری خط مشی سه گانه یا گزارشگری توسعه پایدار است. خط مشی سه گانه به رابطه کارایی اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی یک شرکت اشاره دارد. شرکت‌ها باید در این مسیر حرکت کنند؛ زیرا این امر نه تنها عملکرد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی شرکت‌ها را بهبود می‌بخشد بلکه بر مزیت رقابتی بلندمدت و توسعه پایدار کسب و کار نیز تأثیر می‌گذارد (شاد و همکاران[۲۱]، ۲۰۱۹). بعد از آن روند گزارشگری پایداری با تدوین رهنمودها رو به فزونی گذاشت. ابتکار گزارشگری جهانی اولین راهنمای خود را برای تهیه گزارش‌های پایداری در سال ۲۰۰۰ منتشر کرد و به سرعت به یک مرجع مهم بین‌المللی در این زمینه تبدیل شد و به توسعه اصول و روش‌های گزارشگری کمک نمود. سپس گزارشگری پایداری در قاره اروپا و استرالیا اجباری و طرح‌های ابتکاری جدیدی مانند "پروژه افشای کربن" مطرح گردید. در ۳ نوامبر ۲۰۲۱، متولیان بنیاد IFRS ایجاد یک هیئت تدوین استاندارد جدید (با نام هیئت استانداردهای بین المللی پایداری[۲۲]) برای مقررات گذاری در مورد افشای پایداری را اعلام کردند. هدف این تلاش‌ها ، ایجاد یک خط پایه جهانی جامع از استانداردهای افشای مرتبط با پایداری است که به سرمایه‌گذاران و سایر فعالان بازار سرمایه اطلاعاتی درباره ریسک‌ها و فرصت‌های مرتبط با پایداری شرکت‌ها ارائه دهد تا به آنها در تصمیم‌گیری آگاهانه کمک نماید (IFRS، ۲۰۲۲). همچنین

باید اشاره کرد که گزارشگری پایداری بسیار گسترده‌تر از گزارشگری مالی رایج است زیرا اطلاعات غیرمالی با اهمیتی ارائه می‌کند و به استفاده‌کنندگان جهت ارزیابی عملکرد جاری و آتی واحد گزارشگر یاری می‌رساند. گزارشگری پایداری در بلند مدت علاوه بر تاثیر بر بهبود عملکرد مالی سازمان‌ها و افزایش مزیت رقابتی آنها؛ بر افزایش اعتماد و پذیرش عمومی، در برقراری ارتباط قوی با ذی‌نفعان نیز موثر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶).

طبق نکات بالا، به نظر می‌رسد مبحث پایداری به عنوان یک دانش بین رشته‌ای باید بیش از پیش مورد بررسی رشته حسابداری قرار بگیرد زیرا سیر تحولات در تمامی دانش‌ها به سوی پایداری و توسعه آن می‌باشد. در نگاره ۱، به روزترین پژوهش‌های انجام شده درخصوص حوزه پایداری در حسابداری مورد بررسی اجمالی قرار گرفته است.

نگاره ۱: به روزترین پژوهش‌های حوزه پایداری

نویسنده / نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه گیری و یافته ها
توریمان و همکاران[۲۳]	۲۰۲۴	توسعه پایداری در حسابداری – رویکردهای شناختی و مفهومی	هدف این مطالعه بررسی تداوم تحول حسابداری است. داده‌های تحقیق در مورد حسابداری پایدار از مقالات مختلف دانشگاهی ملی و بین المللی جمع‌آوری شد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، ظرفیت آماده‌سازی حسابداران باید بتواند کیفیت تداوم گزارشگری پایداری را ارزیابی کند. جدای از این، حسابداران نقش مهمی در تعیین استانداردهای موثر برای تداوم گزارشگری پایداری دارند.
باکاریچ و همکاران[۲۴]	۲۰۲۳	وضعیت فعلی و پیامدهای آینده تعهد زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی	این مطالعه گزارش‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی (ESG) شرکت‌ها را در ۱۰۰ شرکت برتر پایدار وال استریت ژورنال و سرمایه گذاری بیزینس دیلی بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که اگرچه شرکت‌های فهرست‌شده ازنظر پایداری به عنوان شرکت های برتر شناسایی شده‌اند، اما بخش‌های زیادی از گزارش‌های خود را حسابرسی نمی‌کنند.
یودین و چاکرابورتی[۲۵]	۲۰۲۲	بررسی خوانایی گزارش‌های	این مطالعه با ارزیابی خوانایی گزارش‌های پایداری به مجموعه ادبیات موجود کمک می‌کند. این پژوهش

نویسنده / نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه گیری و یافته ها
		پایداری	چندین عامل مانند اندازه شرکت، سن شرکت، پیچیدگی، گزارش‌های داخلی در مقابل بین‌المللی و حسابرسی شده در مقابل گزارش‌های حسابرسی نشده و اینکه چگونه آنها به خولنایی گزارش‌های پایداری کمک می‌کنند را بررسی نماید نتایج نشان می‌دهد که گزارش‌های شرکت‌ها در صنایع تحت نظارت نسبت به گزارش‌های شرکت‌های دیگر خواناتر هستند. همچنین شرکت‌های پیچیده‌تر گزارش‌های پایداری خولناتری دارند.
سرافیم و یون[۲۶]	۲۰۲۲	درک ارتباط تجاری مسائل ESG	پژوهشگران در این تحقیق، چارچوبی را برای درک بهتر رابطه بین اهمیت واقعی و مشاهده شده پیشنهاد کردند و خطاهای اندازه‌گیری مرتبط را ترسیم نمودند. این خطاها، منعکس‌کننده ماهیت پیچیده، ظریف و در حال تکامل ساختار اساسی و همچنین داده‌های ESG است.
جانسون و همکاران[۲۷]	۲۰۲۰	اولویت‌بندی مسائل پایداری: بینش مدیران شرکت در مورد تصمیم گیرندگان کلیدی، مدل‌های گزارش‌دهی و ارتباطات ذی‌نفعان	در این مطالعه، نقش سه عامل مهمی که می‌تواند بر این فرآیند اولویت‌بندی تأثیر بگذارد، بررسی می‌گردد: تصمیم‌گیرندگان کلیدی، مدل‌های گزارش‌دهی پایدار، و ارتباطات ذی‌نفعان. نظریه سهامداران و نظریه ذی‌نفعان با جمع آوری شواهد نظرسنجی از میان ۱۰۴ مدیر در بخش تحول منابع که با فرآیند اولویت‌بندی شرکت خود آشنا هستند، انجام شده است. این مطالعه با ارائه بینش‌های مهم در مورد فرآیندهای تصمیم‌گیری داخلی شرکت‌ها در مورد اولویت‌بندی موضوع پایداری به ادبیات این حوزه کمک می‌کند.

در انتها باید خاطر نشان کرد که دو مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت [۲۸] و محیط زیست، اجتماعی و حاکمیت[۲۹] ، جدای از مکمل بودن، می توانند نه تنها برای بهبود مدیریت استراتژیک سازمان، بلکه در یک زمینه گسترده‌تر، برای منفعت بیشتر سازمان با یکدیگر ترکیب شوند. مسئولیت

اجتماعی شرکت به استراتژی‌های پایداری اشاره دارد که کسب‌وکارها برای اطمینان از اجرای اخلاقی فعالیت های شرکت به کار می‌گیرند و محیط زیست، اجتماعی و حاکمیت، معیارهایی هستند که برای اندازه گیری پایداری کلی یک شرکت استفاده می شوند(کازیمیرچاک [۳۰]، ۲۰۲۲). در ایران، اغلب این مفاهیم را مترادف یکدیگر در نظر می گیرند (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱- الف).

در کشورمان پژوهش های مربوط به پایداری و مسئولیت اجتماعی بسیار پراکنده است و طیف وسیعی از مسائل حوزه از جمله مباحث مسئولیت اجتماعی شرکت ها ، نقش حسابداری مدیریت در پایداری، گزارشگری پایداری ، آموزش و ... را در بر می گیرد. متاسفانه هیچ پایگاه داده فارسی جهت استخراج اطلاعات و داده های پژوهش های انجام شده در کشور وجود ندارد. به همین دلیل در بخش تجزیه و تحلیل آماری صرفا به بررسی دو پایگاه داده معتبر اسکوپوس و وب آو ساینس پرداخته شده است. نگاره ۲ به صورت اجمالی به بررسی برخی از پژوهش های انجام شده در حوزه حسابداری پایداری در ایران می پردازد.

نگاره ۲. پژوهش های انجام شده در حوزه حسابداری پایداری در ایران

حوزه پژوهش	پژوهشگران
پژوهش هایی با موضوع بررسی مشکلات و چالشهای آموزش حسابداری و همچنین تبیین نقش آموزش و تفکر انتقادی در توسعه پایدار	مانند باغومیان و رحیمی (۱۳۹۱) ، صالحی و همکاران (۱۳۹۳)، رضاپور (۱۳۹۳)، رحمانیان کوشککی (۱۳۹۸) .
تحقیقات با موضوع گزارشگری پایداری و رابطه آن با حسابداری مدیریت	مانند صادق زاده و همکاران (۱۳۹۶)، برزگر و همکاران (۱۳۹۸)، کردستانی و همکاران (۱۳۹۹) ، رضایی (۱۳۹۹)
پژوهش هایی با موضوع بررسی چارچوب مفهومی حسابداری پایداری و ارائه مدلی برای آن	مانند کردستانی و همکاران (۱۳۹۸) ، جهانشاد و همکاران (۱۳۹۹)،مران جوری و همکاران (۱۴۰۱)، رحمانی و همکاران (۱۴۰۱)، حسینی و همکاران (۱۴۰۱) .
پژوهش هایی در حوزه آموزش در حسابداری با استفاده از ابزار چارچوب مفهومی	مانند صفرزاده و خازن (۱۳۹۹) ، اعتمادی و شهرابی (۱۴۰۰)، صفری گرایلی و آقا بیگی (۱۴۰۰) .

۳. روش پژوهش

در زمینه حسابداری پایداری، همه موضوعات تحقیقات نهایی نیستند و نیاز به بهبود بیشتری دارند. (ویسوچان و همکاران[۳۱]، ۲۰۲۱). این مقاله از تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی مقالات علمی در مورد حسابداری پایداری استفاده می‌کند. استفاده از ابزارهای کتاب‌سنجی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، امکان پردازش تعداد قابل توجهی از اطلاعات را فراهم می‌سازد و روند فعالیت‌های تحقیقاتی را شناسایی می‌نماید. کتاب‌سنجی، روشی پرکاربرد برای بررسی روند پژوهش‌ها و مشخص کردن موضوعات داغ و به روز بر اساس اطلاعات تحقیقات صورت گرفته است و به روشی پرکاربرد در زمینه تجزیه و تحلیل سیستماتیک در تمامی رشته‌های علمی تبدیل شده است (صبور و همکاران، ۱۴۰۱). پژوهشگران از روشهای کمی و کیفی متفاوتی به منظور بررسی رویکردها برای درک و سازماندهی یافته های اولیه استفاده می کنند. در این میان، بیبلیومتریک یا کتاب سنجی به صورت بالقوه توانایی معرفی یک فرایند مروری نظام مند، شفاف و تکرارپذیر را بر اساس اندازه گیری آماری دارد. برخلاف روشهای دیگر؛ کتاب سنجی، تحلیل های عینی و قابل اطمینان تری را فراهم می کند و به طورکلی در ارائه «یک تصویر بزرگ» از تحقیقات موجود بسیار مفید خواهد بود(ویسوچان و همکاران، ۲۰۲۱). جهت بررسی متون با هدف نقشه برداری، عموما پنج مرحله زیر طی می‌گردد (زوپیک و کاتر[۳۲]، ۲۰۱۵):

۱) طراحی پژوهش، ۲) جمع آوری داده‌ها، ۳) تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۴) تجسم داده‌ها، ۵) تفسیر.

در طراحی مطالعه، محققین سؤال(های) تحقیق را تعریف می‌کنند و روش‌های کتاب‌سنجی مناسبی را انتخاب می‌نمایند که بتواند به این سؤال(ها) پاسخ دهد. با استفاده از کتاب‌سنجی برای نقشه برداری علمی می‌توان به سه نوع کلی از سؤالات تحقیق پاسخ داد: الف) شناسایی پایگاه دانش یک موضوع یا زمینه تحقیقاتی و ساختار فکری آن؛ ب) بررسی حوزه تحقیق یا ساختار مفهومی یک موضوع تحقیق و ج) تولید یک ساختار شبکه منسجم از یک موضوع علمی خاص.

در طراحی پژوهش، یکی از مهم‌ترین انتخاب‌ها برای پژوهشگران، زمان یا تصمیم برای تقسیم بازه زمانی به برش‌های زمانی است. تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی در یک نقطه خاص از زمان انجام می‌شود تا تصویر ایستا از حوزه علمی را در آن لحظه نشان دهد. بازه زمانی این پژوهش سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۲۴ می‌باشد. در جمع‌آوری داده‌ها، پژوهشگران پایگاهی را انتخاب می‌کنند که حاوی داده‌های کتاب‌سنجی است، مجموعه اسناد اصلی را فیلتر کرده و داده‌ها را از پایگاه داده انتخاب شده،

استخراج می‌کنند (آریا و کوکورولو[۳۳]، ۲۰۱۷). به این منظور از دو پایگاه داده معتبر اسکوپوس[۳۴] و وب آو ساینس[۳۵] به طور همزمان استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از یک یا چند ابزار نرم افزار کتاب‌سنجی یا آماری استفاده می‌شود. در این پژوهش از نرم افزار آر استدیو[۳۶] جهت ادغام خروجی داده‌های دو سایت مرجع و سپس تحلیل آماری بر روی آن استفاده شده است. . یکی از برترین ابزار تحلیل داده ها، نرم افزار آر استدیو است که از جمله مزایای آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

کاربرپسند : دارای رابط کاربری گرافیکی کاربرپسند است که استفاده از آن را برای کاربران مبتدی و حرفه ای آسان می‌کند.

قدرتمند : دارای مجموعه گسترده‌ای از ویژگی‌ها است که به کاربران کمک می‌کند تا پروژه‌های Rخود را با هر سطح پیچیدگی تکمیل کنند.

قابل توسعه : این نرم افزار یک پلتفرم باز است که به توسعه‌دهندگان امکان می‌دهد افزونه‌ها و تم‌های سفارشی خود را ایجاد کنند(نوراحمدی و همکاران،۱۴۰۰).

مرحله چهارم مصورسازی داده‌ها است. پژوهشگران باید تصمیم بگیرند که از چه روش تجسمی برای ارائه نتایج مرحله سوم استفاده شود و سپس از نرم افزار نقشه برداری مناسب استفاده کنند. مرحله آخر تفسیر است که در آن پژوهشگران یافته‌های خود را تفسیر و تشریح می‌کنند. اگرچه روش‌های کتاب‌سنجی اغلب ساختار یک حوزه را متفاوت از طبقه‌بندی مرور ادبیات سنتی نشان می‌دهند، اما جایگزینی برای مطالعه گسترده در این زمینه نیستند (آریا و کوکورولو، ۲۰۱۷). مراحل دوم تا چهارم معمولاً به کمک نرم افزار بوده و شامل مراحل فرعی مختلفی می‌باشد. برای جستجو در دو پایگاه داده علم‌سنجی اسکوپوس و وب آو ساینس از کلمه کلیدی حسابداری پایداری[۳۷]، حسابداری مسئولیت اجتماعی، محیط زیست، مسائل اجتماعی و حاکمیت استفاده شد. تاریخ جستجو ۱۳ سپتامبر ۲۰۲۴ می‌باشد و پس از حذف داده‌های نامرتبط و تکراری، تعداد ۶۰۶۵ خروجی حاصل شد. مراحل در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱- مراحل استخراج داده‌ها از پایگاه‌های نمایه‌سازی

۴. یافته‌ها

بعد از ادغام فایل خروجی دو سایت مرجع و حذف داده های تکراری (۶۰ داده) به وسیله بسته بیبلیومتریک نرم افزار آر استدیو، فایل نهایی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. آمار توصیفی داده‌ها در نگاره ۳ نشان داده شده است.

نگاره ۳. آمار توصیفی داده‌ها

توصیفات	نتایج
اطلاعات اصلی	
بازه زمانی	۲۰۰۰-۲۰۲۴
تعداد منابع (مجلات، کتاب ها و ...)	۱۶۱۸
تعداد داده های خروجی	۶۰۶۵
نرخ رشد سالانه ٪	۳/۵۹
محتویات سند	
(ID) کلمات کلیدی	۳۵۰۸
(DE) کلمات کلیدی نویسنده	۱۰۷۶۳
نویسندگان	
نویسندگان	۱۱۱۷۶
اسناد با یک نویسنده	۱۰۵۴
درصد تالیفات بین المللی	۱/۸۶۳
نوع اسناد	
مقاله	۴۹۳۰
کتاب	۸۴۵
مقالات کنفرانسی	۱۴۸
مقالات و کتاب های مروری	۱۴۲

نمودار ۱، تولیدات علمی سالانه؛ نمودار ۲، مجلات پر کار در حوزه پایداری؛ نمودار ۳، پژوهشگران پرکار و پیشرو در حوزه مذکور؛ نمودار ۴، موسسات علمی و دانشگاه‌هایی که بیشترین پژوهش را در این حوزه دارند و شکل ۲، کشورهای پیشرو در حوزه پژوهشی حسابداری پایداری را نشان می‌دهد.

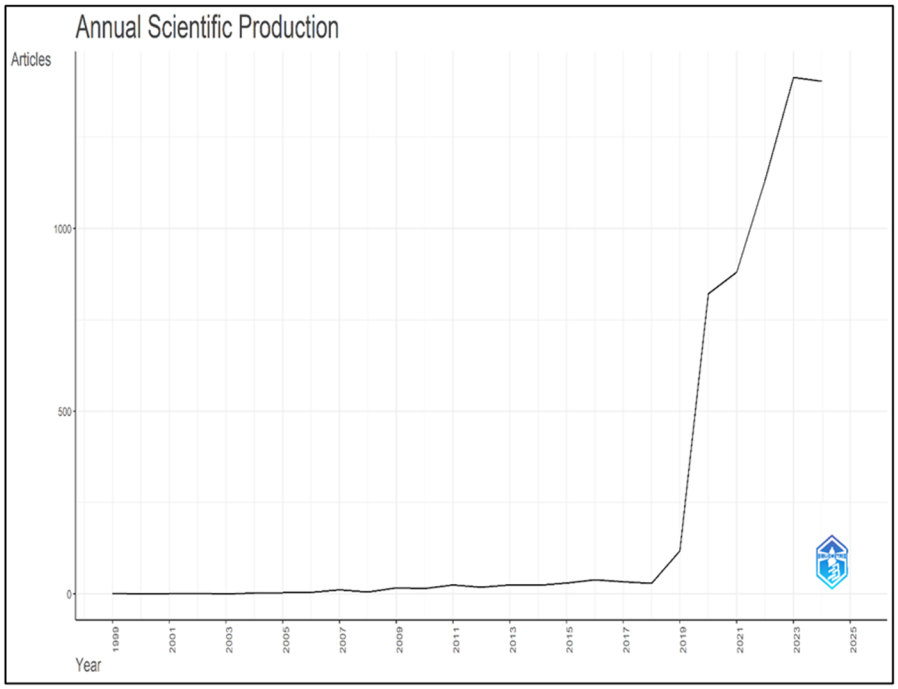

نمودار ۱- تولیدات علمی به ازای هر سال

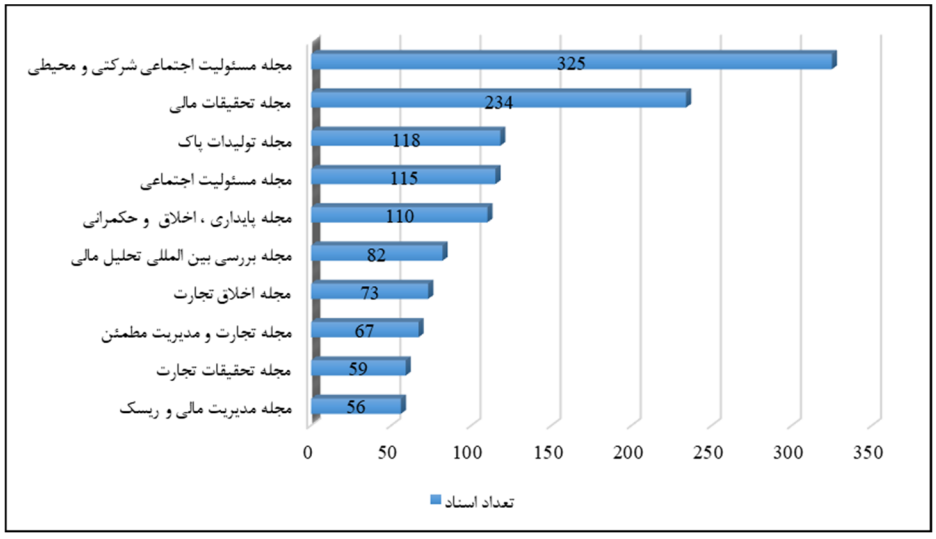

نمودار ۲- پرکارترین منابع و مجلات علمی

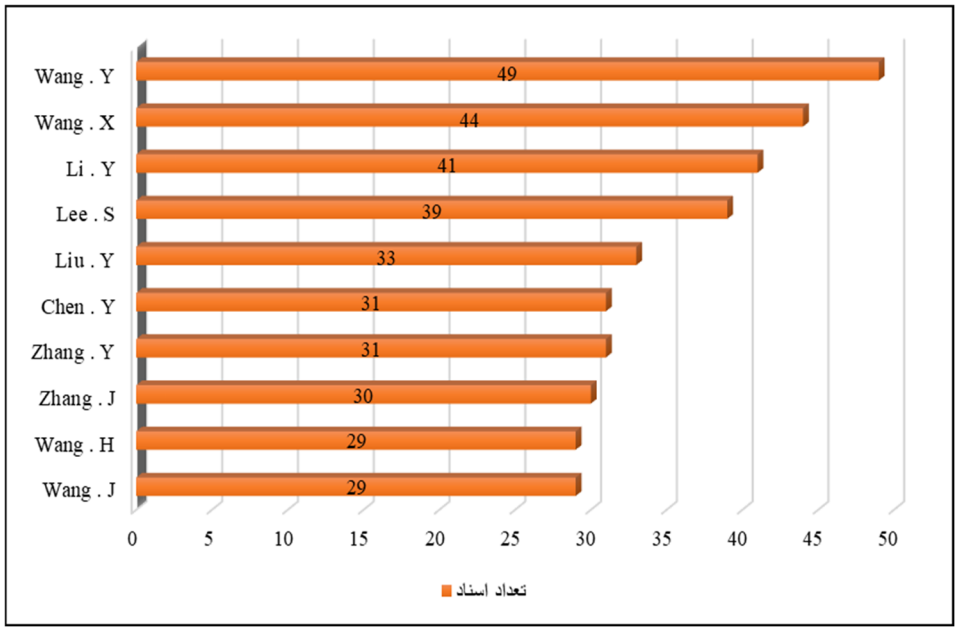

نمودار ۳- نویسندگان پرکار و پیشرو در حوزه حسابداری پایداری

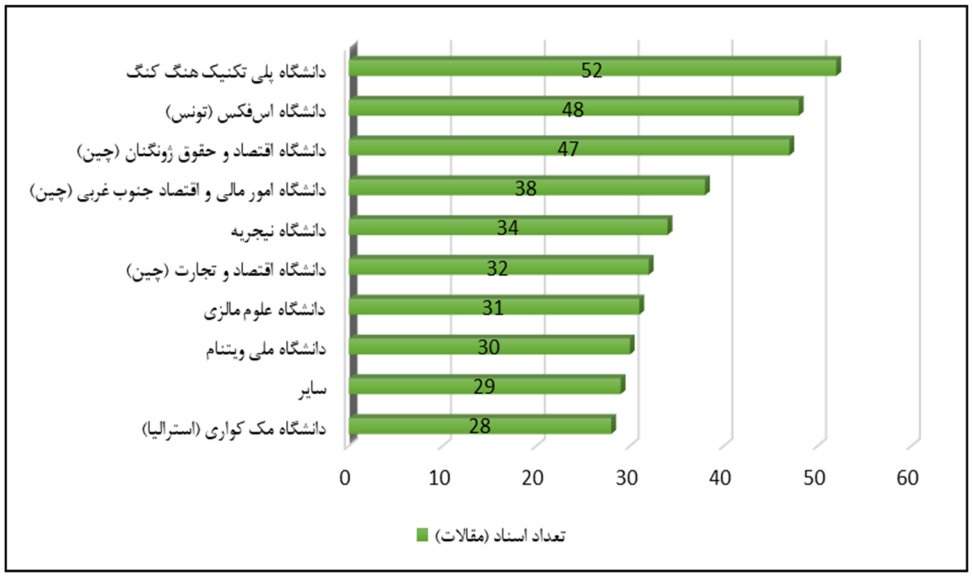

نمودار ۴- دانشگاه ها و موسسات علمی پرکار و پیشرو در زمینه تحقیقات حسابداری پایداری

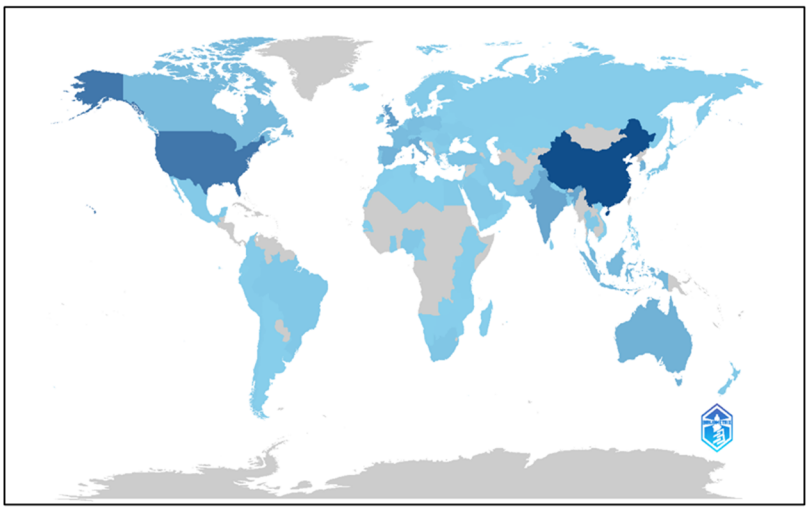

شکل ۲- کشورهای پیشرو در زمینه تحقیقات حسابداری پایداری

در شکل ۲، مناطقی که بیشترین پژوهش را در زمینه پایداری دارند با رنگ آبی پررنگ نشان داده شده است و هرچه رنگ آبی کمرنگ تر، پژوهش ها و تلاش ها در حوزه حسابداری پایداری نیز کمتر است. طبق شکل که از خروجی داده‌های دو سایت مرجع به دست آمده، کشورهای چین، آمریکا، استرالیا و هند در این زمینه پیشتاز هستند. یکی از دلایل پیشتازی کشور چین، سیاست دوگانه این کشور در حوزه انرژی‌های پاک و فناوری‌های نوین می باشد. در حالی که پکن بزرگترین تولیدکننده کربن در جهان به شمار می‌رود، با سرمایه‌گذاری گسترده در انرژی‌های تجدیدپذیر و کنترل زنجیره تامین مواد اولیه استراتژیک، به دنبال تغییر این تصویر است. طبق پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی[۳۸]، چین تا سال ۲۰۳۰ حدود ۶۰ درصد از کل ظرفیت انرژی‌های تجدیدپذیر نصب‌شده در جهان را به خود اختصاص خواهد داد . همچنین چینی‌ها از یک سو به دنبال افزایش مصرف انرژی‌های تجدیدپذیر شامل انرژی‌های بادی، خورشیدی و آبی هستند و از سوی دیگر در حوزه سوخت‌های سبز مانند هیدروژن سبز، بیوگاز، بیودیزل و سوخت‌های هوانوردی سرمایه‌گذاری می‌کنند(آژانس بین المللی انرژی، ۲۰۲۴). شکل ۳، ابر کلمات کلیدی یا همان کلیدواژه های مهم به کاررفته در اسناد طبق خروجی‌های به دست آمده از دو سایت مرجع می‌باشد.

شکل ۳- ابر کلمات کلیدی خروجی‌ها

در نگاره ۴، مهم‌ترین کلمات کلیدی به کار رفته در اسناد جستجو شده طبق نتایج نرم افزار تحلیل آر استدیو (مطابق سیر زمانی نمودار ۵) نشان داده شده است.

نگاره ۴: مهم‌ترین کلمات کلیدی به کار رفته در اسناد

واژگان انگلیسی	ترجمه فارسی	تعداد
corporate social responsibility	مسئولیت اجتماعی شرکت	۵۲۸
sustainable development	توسعه پایدار	۱۶۵
economic and social effects	اثرات اقتصادی و اجتماعی	۱۴۰
performance	عملکرد	۱۳۰
environmental	محیطی	۸۴
sustainability	پایداری	۸۲
social	اجتماعی	۷۰
financial performance	عملکرد مالی	۶۰

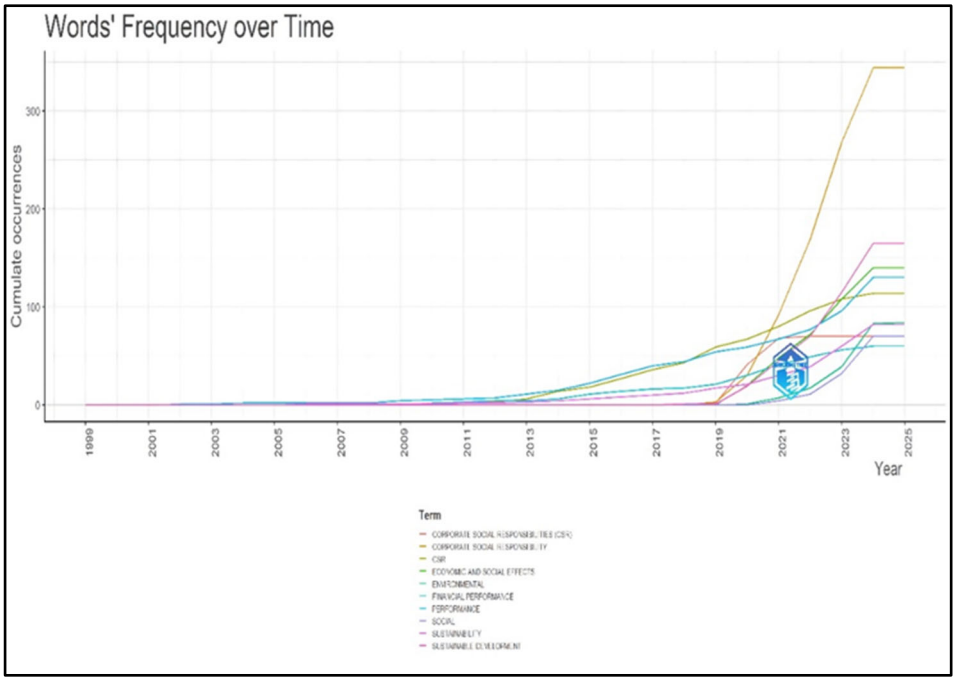

نمودار ۵: کلمات کلیدی به کارگرفته شده بر اساس زمان

شکل ۴، تصویری دو بعدی است که توسط کلیدواژه‌های به کاررفته در اسناد ترسیم شده است. تجزیه و تحلیل عاملی برای خلاصه کردن داده‌هایی با متغیرهای چندگانه در یک فضای دوبعدی استفاده می‌شود و در آن،کلمات نزدیک به نقطه مرکزی گروه در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه و کلمات نزدیک به لبه‌ها موضوعاتی هستند که کمتر مورد توجه پژوهشگران در این بازه زمانی قرار گرفته‌اند.

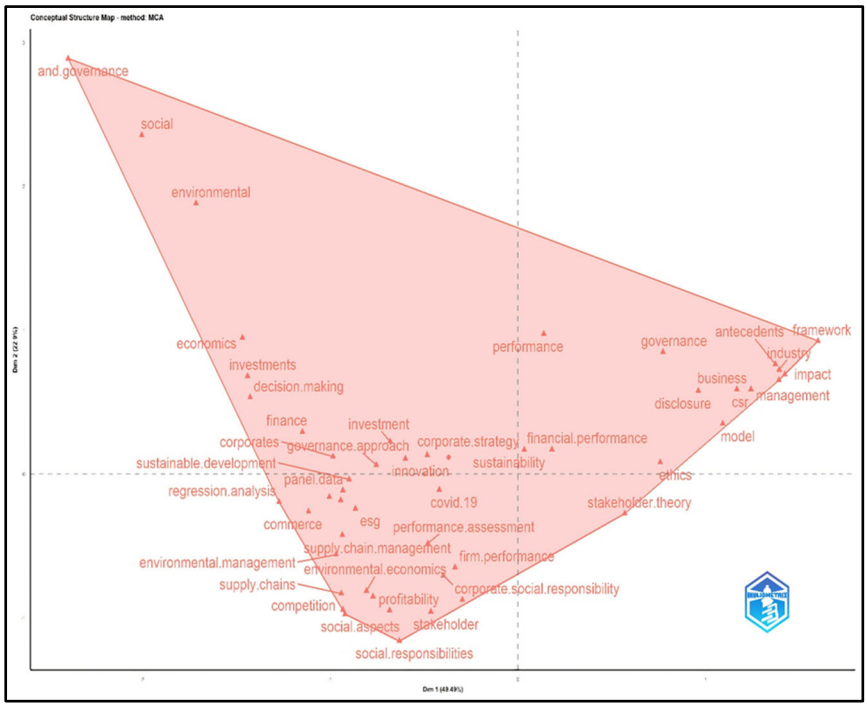

شکل ۴: تحلیل خوشه ای نقشه عاملی کلمات کلیدی به کاررفته در پژوهش ها

۵. نتیجه‌گیری و بحث

توسعه پایدار یک چالش پیچیده برای سازمان‌ها است چراکه باید مشکلات سیستم اجتماعی-محیطی را به استراتژی‌ها و روال‌های عملیاتی تبدیل کنند (گارسیا تورآ و همکاران[۳۹]، ۲۰۲۳). از سوی دیگر، بسیاری از سهامداران و ذی‌نفعان از سازمان‌ها انتظار دارند تا اقداماتی را با هدف پایداری انجام دهند و نتایج آنها را گزارش کنند (گیل مارین و همکاران[۴۰]، ۲۰۲۲). بنابراین، درک بهتر این موضوع که حسابداری پایداری باید به چه الزامات و مسائلی در این زمان رسیدگی کند، مهم است. به بیان دیگر؛ نیاز به درک توسعه پایدار به شیوه ای جامع و همه جانبه وجود دارد، زیرا ضروری است که اطمینان حاصل شود که نسل‌های آینده، یک سیاره قابل سکونت و دارای منابع کافی را به ارث می‌برند (لیو و همکاران[۴۱] ، ۲۰۲۱). نتیجه‌گیری نقشه‌برداری علمی در حال تبدیل شدن به یک فعالیت ضروری برای پژوهشگران همه رشته‌های علمی است. همان‌طور که تعداد انتشارات با سرعت فزاینده‌ای در حال گسترش است، وظیفه انباشت دانش نیز پیچیده تر می شود. تعیین ساختار فکری و جبهه تحقیقاتی حوزه‌های علمی نه تنها برای تحقیق بلکه برای سیاست‌گذاری و عمل نیز مهم

است (آریا و کوکورولو، ۲۰۱۷).

در این پژوهش، آخرین تحقیقات و انتشارات در زمینه حسابداری پایداری بر اساس پایگاه‌های اطلاعاتی اسکوپوس و وب آو ساینس برای سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۰۰ تحلیل شد. نتیجه این مطالعه (مندرج در نمودارهای ۱ الی ۵ و شکل های ۲ الی ۴)، نظام‌بندی و تعمیم رویکردهای تفسیر مفهوم حسابداری پایداری است. همچنین، با کمک نرم افزار آر استدیو، تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی و خوشه‌بندی تحقیقات در زمینه حسابداری پایداری انجام شد. نتایج (طبق نمودار۲) نشان داد که تمایل به انجام پژوهش در این حوزه در طول زمان به صورت روز افزون در حال افزایش است. سه مجله *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*، Finance Research Letters و Journal of Cleaner Production در زمینه پایداری در حسابداری پیشرو و فعال هستند. طبق نتایج، کشور چین با اختلاف چشم‌گیری در زمینه پایداری در حسابداری پرچم‌دار است و پژوهشگران آن نیز جزو افراد پرکار در این زمینه هستند. همچنین سه دانشگاه از این کشور جزو، ده موسسه علمی پیشرو می‌باشند که نشان می دهد حوزه پایداری و مسائل مربوط به آن بسیار مورد توجه مسئولان و دست اندرکاران آموزش درکشور چین است(نمودار۴). همین امر باعث می‌شود که جهت اجرا و تدریس این حوزه در جهان و حتی در ایران نیز بتوان از تجربیات کشورهایی مثل چین بهره برد. شایان ذکر است، در پژوهش های متعدد داخلی از جمله ذاکرصالحی و کیخا (۱۳۹۹)، فدوی و همکاران(۱۳۹۹)، مهربانی(۱۴۰۲) و ... از آموزش عالی چین به عنوان یک نمونه موفق جهت الگوبرداری سیاست ها و برنامه های آموزشی یاد شده است. همچنین اخیرا در ایران توجه به حوزه پایداری بسیار بیشتر شده و این امر از تعداد تحقیقات انجام شده، قوانین و مقررات وضع شده جهت افشای بیشتر مسائل مربوط به پایداری و همچنین تمایل شرکت‌ها به افشای اطلاعات زیست‌محیطی و مسئولیت اجتماعی خود، کاملا مشهود است. برای مثال پژوهشی با عنوان "مروری بر ادبیات پایداری و مسئولیت اجتماعی شرکتی در حوزه تحقیقات حسابداری در ایران" توسط مشایخی و عطایی (۱۴۰۳) انجام شده است که نتایج به دست آمده از آن نشان دهنده‌ی روند رو به رشد انجام پژوهش در حوزه حسابداری پایداری و مسئولیت اجتماعی و علاقه به این حوزه علمی در ایران است. لازم به ذکر است که سه کلمه کلیدی پرکاربرد که پژوهشگران از آن در پژوهش های خود بیشترین استفاده می‌نمایند، به ترتیب "مسئولیت اجتماعی شرکت"، "توسعه پایدار" و "اثرات اقتصادی و اجتماعی" می‌باشد و روند افزایشی استفاده از این سه مفهوم از سال ۲۰۱۹ به بعد کاملا مشهود است. همان‌طور که در شکل ۵ مشاهده می‌شود در سال ۱۹۹۹، بیشتر تمرکز

پژوهشگران بر واژه "توسعه پایدار" است اما از سال ۲۰۱۹ به بعد، واژه"مسئولیت اجتماعی شرکت" بیشترین توجه را به خود جلب نموده است. به اعتقاد نویسندگان این تغییر می‌تواند بیانگر این امر باشد که پژوهشگران و صاحب نظران، مسئولیت و وظیفه اصلی در زمینه رسیدن به پایداری و استفاده مناسب از منابع زیست محیطی و اجتماعی را برعهده قانون‌گذاران، سیاست‌گذاران و شرکت‌ها می‌دانند. همچنین این امر می‌تواند اهمیت یافتن حوزه اجتماعی پایداری نسبت به قبل را نشان دهد. تصویری دو بعدی که توسط کلیدواژه‌های به کاررفته در اسناد به عنوان تجزیه و تحلیل عاملی برای خلاصه کردن داده‌هایی با متغیرهای چندگانه در یک فضای دوبعدی ترسیم شد نشان می‌دهد که پژوهشگران تمرکز خود را برحوزه‌های استراتژی‌های شرکت، مفاهیم سه گانه پایداری، عملکرد مالی، اقتصاد زیست‌محیطی، سودآوری و گزارشگری در حوزه پایداری در حسابداری معطوف کرده‌اند. این پژوهش می‌تواند به‌عنوان یک مبنا برای تحقیقات آینده در ایران عمل کند. مرور سیستماتیک ادبیات می‌تواند مبنایی قوی برای تحقیقات آتی فراهم نماید. تحلیل محتوا و مرور مقالات و پژوهش‌های گذشته نه‌تنها به شناسایی روندها و شکاف‌ها در تحقیقات کمک می‌کند، بلکه راهنمایی‌هایی برای مسیرهای تحقیقاتی آینده ارائه می‌دهد. در آخر، این پژوهش با شناسایی این شکاف‌ها و مشخص کردن محدوده حوزه پایداری که مورد پژوهش در سایر کشورهای پیشرو است، می‌تواند به پژوهش‌های آینده در زمینه پایداری و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران جهت‌دهی نماید.

۶.پیشنهادهای منتج از یافته های پژوهش

سیاست‌گذاران و نهادهای تصمیم‌گیرنده در زمینه استانداردگذاری در ایران می‌توانند با بررسی تجربیات سایر کشورهای جهان و همچنین تدوین استانداردهای بومی و قابل اجرا در کشور و انجام پژوهش های بین رشته ای و ارتباط قوی با صنعت به بهره‌برداری هرچه بیشتر از منابع زیست‌محیطی و اجتماعی و توسعه پایدار کشور کمک نمایند. برای مثال به علت پیشرو بودن کشور چین در این حوزه می توان از منابع آموزشی و دوره های تحصیلی این کشور جهت ارائه در ایران الگوبرداری نمود. همچنین نتایج این پژوهش می تواند در ایجاد "چارچوب حوزه پایداری در حسابداری" و "جهت آموزش این حوزه در رشته حسابداری" به محققان کمک شایانی نماید.

۷. پیشنهادات برای پژوهش های آتی

در پژوهش های آتی، می توان به تحلیل خروجی های سایت های مرجع به صورت کاملا مجزا

پرداخت. همچنین پیشنهاد می شود ارتباط حوزه پایداری در حسابداری با سایر رشته ها نیز مد نظر قرار گیرد (برای مثال "پایداری در حسابداری" و "پایداری در رشته های مربوط به محیط زیست مانند زمین شناسی").

۸. محدودیت های پژوهش

از محدودیت های این پژوهش می توان به نبود سایت مرجعی برای پژوهش های داخلی و همچنین نبود امکان گرفتن خروجی جستجو از برخی منابع مانند گوگل اسکالر اشاره کرد.

یادداشت‌ها

1.Sustainable development
2.Chichilnisky
3.Wheelen et al.
4.Didaskalou et al.
5.Van Tulder et al.
6.Brundtland
7.Sharma & Rani
8.Bibliometric Analysis
9.Co-word Analysis
10.Science Mapping
11.Rousseau
12.Zyznarska
13.Stakeholders theory
14.Legitimacy theory
15.Signaling theory
16.Entity theory
17.Spence et al.
18.Herbert & Graham
19.Bagnoli & Watts
20.Du Pisani
21.Shad et al.
22.International Sustainability Standards Board (ISSB)
23.Turiman et al.
24.Bakarich et al.
25.Uddin & Chakraborty
26.Serafeim & Yoon
27.Johnson et al.
28.Corporate Social Responsibility (CSR)
29.Environmental, Social and Governance (ESG)
30.Kazmierczak
31.Vysochan
32.Zupic & Čater
33.Aria & Cuccurullo
34.Scopus
35.Web Of Science (WOS)
36.RStudio
37.Sustainability accounting
38.International Energy Agency (IEA)
39.Garcia-Torea et al.
40.Gil-Marin et al.
41.Liu et al.

منابع

الف. فارسی

باغومیان، رافیک، و رحیمی باغی، علی. (۱۳۹۱). موانع پیشرفت آموزش حسابداری در ایران. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۰(۳۵)، ۶۹-۹۱.

برزگر، قدرت‌اله، حبیب‌نژاد، مریم و باباجانپور، سارینا (۱۳۹۸). نقش حسابداری مدیریت در مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها؛ مروری بر ادبیات و چشم‌انداز آن. *کنفرانس ملی آینده پژوهی، مدیریت و توسعه پایدار*، تهران.

بنابی قدیم، رحیم، و خدادادی، ولی (۱۳۹۵). عوامل موثر بر افشای اختیاری اطلاعات (تئوریها و کاربردها). *مطالعات حسابداری و حسابرسی*، ۴(۱۶)، ۳۲-۴۳.

حاجی علیزاده، سحر، خواجه حسنی، میترا، و امیری، علی (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین تئوری ذی‌نفعان، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی. *نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری*، ۴(۱۵) ، ۹۲-۱۰۲.

خوزین، علی، طالب نیا، قدرت‌اله، گرکز، منصور و بنی مهد، بهمن (۱۳۹۷). بررسی اثر ساختار مالکیت بر توسعه سطح گزارشگری پایداری. *مجله حسابداری مدیریت*، ۱۱(۳۶)، ۱-۱۳.

ذاکرصالحی، غلامرضا، و کیخا، احمد. (۱۳۹۹). بازنمایی تطبیقی چشم انداز و سیاست های نهاد آموزش عالی در هفت کشور جهان. جامعه شناسی نهادهای اجتماعی، ۷(۱۶)، ۱۱۷-۱۵۱.

رحمانی، علی، احمدی، شیما، حسینی، سیدعلی، و همایون، سعید (۱۴۰۱الف)، چارچوب شناسایی مؤلفه‌های با اهمیت پایداری در صنعت بورس با استفاده از رویکرد تحلیل سلسله‌مراتبی فازی. *پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۱۴ (۲) ،۶۲-۲۷.

رحمانی، علی، محمودخانی، مهناز، همایون، سعید، نیاکان، لیلی (۱۴۰۱ب)، بررسی استانداردها، رهنمودها و وضعیت انتشار گزارشگری پایداری در صنعت بیمه. *پژوهشنامه بیمه*، ۱۱ (۲) ،۲۰۳-۲۳۷.

رحمانیان کوشکی، عبدالرسول، برزگر، بهرام، و کمالی‌راد، اسماعیل. (۱۳۹۸). تدوین مدلی برای بهبود کیفیت آموزش حسابداری از طریق تحلیل روش‌های تدریس با استفاده از نظریه داده بنیاد. نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، ۱۲ (۴۸) ،۱۳۰-۱۰۳.

رضاپور، نرگس. (۱۳۹۳). آموزش انتقادی حسابداری در خدمت توسعه پایدار. *دانش و پژوهش حسابداری*، ۳۸(۱۰)، ۶۳-۹۱.

رضایی، شعیب. (۱۳۹۹). مروری بر ادبیات موضوعی پایداری/مسئولیت اجتماعی شرکتی در حسابداری مدیریت. پژوهش های کاربردی در مدیریت و حسابداری، ۵ (۱۷)، ۱۱۱-۱۳۱.

ردادی، علی، باقری کنی، مصباح الهدی و حاجی پور، بهمن (۱۳۹۳). بررسی پاسخ‌های سازمانی به فشارهای نهادی، موردکاوی، دانشگاه امام صادق (ع). *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، ۳ (۱)، ۱۲۹-۱۴۲.

صالحی، مهدی، نصیرزاده، فرزانه، و رستمی، وهاب (۱۳۹۳) .چالش های آموزش حسابداری در ایران از دید شاغلین حرفه و مراجع دانشگاهی. نشریه دانش حسابرسی ، ۱۴ (۵۴) ،۶۷-۸۷.

صبور، محمدرضا،حاتمی، امیر مصطفی، و مرتضی، نیکروان (۱۴۰۱). تحلیل بیبلیومتریک تحقیقات صورت گرفته در خصوص خاکستر زباله‌سوز طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰. *نشریه مهندسی عمران امیرکبیر*، ۵۴(۸)، ۳۰۲۵ -۳۰۴۰.

صفرزاده، محمدحسین و خازن، آتنا، (۱۳۹۹). درخت مفهومی تئوری حسابداری ، بازطراحی تدوین برنامه های درسی، ششمین کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و توسعه اقتصادی.

صفری گرایلی، مهدی، و آقابیگی نصراله آبادی، مصطفی. (۱۴۰۰). چارچوبی مفهومی برای آموزش حسابداری مدیریت. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۰(۳۷)، ۹۵-۱۱۴ .

فدوی، محبوبه السادات، خسروی، محسن و کریمی، فریبا . (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در ایران با کشورهای انگلستان، استرالیا، چین. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۴(ویژه نامه)، ۳۲۳-۳۴۹.

کاشانی پور، محمد، جندقی، غلامرضا و رحمانی، محمد (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی با افشا اطلاعات پایداری شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۸(۲۹)، ۱-۲۱.

کردستانی، غلامرضا، عبدی، مصطفی، و رضازاده، جواد (۱۳۹۸). طراحی الگوی منسجم گزارشگری پایداری شرکت‌ها. *نشریه پژوهش های حسابداری مالی*، ۱۱(۴)، ۲۳-۴۴.

گنجی، سارا (۱۳۹۱). پایداری شرکتی مفهوم ناشناخته بازار سرمایه کشور. *ماهنامه بورس*، شماره بهمن ماه ، ۳۶-۳۹.

محمدی، بهرام، کردلو، محمدرضا، و رحیم‌زاده، اشکان (۱۳۹۶). ضرورت تهیه گزارشگری پایداری؛ اصول و ساختار آن. *پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری*، ۲۸(۳)، ۱۰۵-۱۱۴.

مشایخی، بیتا، و عطایی عظیمی، راضیه (۱۴۰۳). مروری بر ادبیات پایداری و مسئولیت اجتماعی

شرکتی در حوزه تحقیقات حسابداری در ایران. *دانشگاه تهران*، ۱۴۰.

مهربانی، وحید . (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی سازوکارهای حمایت مالی دولت از نظام آموزش عالی در کشورهای منتخب (۲). *ماهنامه گزارش های کارشناسی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی*، ۳۱(۱۱)، گزارش شماره ۱۹۶۱۴.

نوراحمدی، مرضیه، راستی، فاطمه، صادقی، حجت اله (۱۴۰۰). مروری بر پژوهش‌های انجام‌شده در خصوص خوشه‌بندی سری‌های زمانی مالی: رویکرد نگاشت دانش. *پیشرفت های مالی و سرمایه‌گذاری*، ۲(۲)، ۵۷-۲۳.

ب . انگلیسی

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975.

Bagnoli, M., & Watts, S. G. (2017). Voluntary assurance of voluntary CSR disclosure. *Journal of Economics & Management Strategy*, 26(1), 205-230.

Bakarich, K. M., Baranek, D., & O'Brien, P. E. (2023). The current state and future implications of environmental, social, and governance assurance. *Current Issues in Auditing*, 17(1), 1-21.

Chichilnisky, G. (1997). What is sustainable development? *Land Economics*,73(4), 467-491.

Didaskalou, E.A., Bafas, S.A., Alexandropoulou, A.P., Fousteris, A.E., & Georgakellos, D.A. (2023). Sustainable development and business strategies: An exploratory study of Greek businesses. *Businesses*. 3(3), 441-459.

Du Pisani, J. A. (2006). Sustainable development–historical roots of the concept. *Environmental Sciences*, 3(2), 83-96.

Fadavi, M. S., Khosravi, M. & Karimi, F. (2019). A comparative study of the components of independent universities in Iran with the countries of England, Australia, and China. *Research in Educational Systems*, 14(Special Issue), 323-349. (In Persian)

Garcia-Torea, N., Larrinaga, C., & Luque-Vílchez, M. (2023). Bridging the understanding of sustainability accounting and organizational change. *Organization & Environment*, 36(1), 17-38.

Gil-Marin, M., Vega-Munoz, A., Contreras-Barraza, N., Salazar-Sepulveda, G., Vera-Ruiz, S., & Losada, A. V. (2022). Sustainability accounting studies: A metasynthesis. *Sustainability*, 14(15), 9533.

Hardyment, R. (2024). Measuring good business: Making sense of

environmental, social and governance (ESG) data. Taylor & Francis.

Herbert, S., & Graham, M. (2022). Applying legitimacy theory to understand sustainability reporting behaviour within South African integrated reports. *South African Journal of Accounting Research*, 36(2), 147-169.

International Energy Agency (IEA). (2024). Meeting power system flexibility needs in China by 2030. International Energy Agency. https://www.iea.org/reports/meeting-power-system-flexibility-needs-in-china-by-2030

International Financial Reporting Standards (IFRS). (2022). International Sustainability Standards Board. IFRS. https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board

Johnson, J. A., Sutton, S. G., & Theis, J. C. (2020). Prioritizing sustainability issues: insights from corporate managers about key decision-makers, reporting models, and stakeholder communications. *Accounting & the Public Interest*, 20(1), 28-60.

Kashanipour, M., Jandaghi G., & Rahmani, M. (2018). Financial reporting quality and sustainability information disclosure. *Journal of Empirical Research in Accounting*, 8(3), 11-31. (In Persian)

Kaźmierczak, M. (2022). A literature review on the difference between CSR and ESG. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska*, 162, 275-289.

Khozin, A., Talebnia, G., Garkaz, M., & Banimahd, B. (2018). Review of the effect of ownership structure on the development of sustainability reporting level. *Journal of Accounting Management*,11(36). 1-13. (In Persian)

Liu, B., Wang, T., Zhang, J., Wang, X., Chang, Y., Fang, D., ... Sun, X. (2021). Sustained sustainable development actions of China from 1986 to 2020. *Scientific Reports*, 11(1), 8008. https://doi.org/10.1038/s41598-021-87262-5

Mehrabani, V. (2024). Comparative study of government financial support mechanisms for the higher education system in selected countries. *Monthly Journal of Expert Reports of the Research Center of the Islamic Consultative Assembly*, 31(11), 19614. (In Persian).

Mohammadi, B., Kordlou, M., & Rahimzadeh, A. (2017). The necessity to prepare sustainability reporting; Its principles and structure. *Journal of Research in Management & Accounting*, 1(2), 167-176. (In Persian)

Rahmani, A., Mahmoudkhani, M., Homayoun, S., Niakan, L. (2021). Review of the standards, guidelines and publishing status of sustainability reporting in the insurance industry. *Iranian Journal of Insurance Research (IJIR)*, 11(2),

203-237. (In Persian).

Rousseau, D. M. (Ed.). (2012). *The Oxford handbook of evidence-based management*. Oxford University Press.

Serafeim, G., & Yoon, A. S. (2022). Understanding the business relevance of ESG issues. *Journal of Financial Reporting*, 7(2), 207-212.

Shad, M. K., Lai, F. W., Fatt, C. L., Klemeš, J. J., & Bokhari, A. (2019). Integrating sustainability reporting into enterprise risk management and its relationship with business performance: A conceptual framework. *Journal of Cleaner Production*, 208, 415-425

Sharma, M., & Rani, L. (2014). Environmentally sustainable consumption: A review and agenda for future research. Global Journal of Finance and Management, 6(4), 367–374.

Spence, C., Husillos, J., & Correa-Ruiz, C. (2010). Cargo cult science and the death of politics: A critical review of social and environmental accounting research. *Critical Perspectives on Accounting*, 21(1), 76-89.

Turiman, A., Suharyono, S., & Firmansyah, A. (2024). Development of sustainability in accounting - cognitive and conceptual approaches. *KnE Social Sciences*, 9(20), 176-193.

Uddin, N., & Chakraborty, V. (2022). An investigation of the readability of sustainability reports. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 19(1), 69-78.

Van Tulder, R., Rodrigues, S. B., Mirza, H., & Sexsmith, K. (2021). The UN's sustainable development goals: Can multinational enterprises lead the decade of action? *Journal of International Business Policy*, 4(1), 1.

Vysochan, O. S., Hyk, V, Vysochan, O. O., & Olshanska, M. (2021). sustainability accounting: A systematic literature review and bibliometric analysis. *Quality-Access to Success*, 22(185),95-102.

Wheelen, T. L., Hunger, J. D., Hoffman, A. N., & Bamford, C. E. (2018). *Strategic management and business policy: Globalization, innovation, and sustainability*. Pearson.

Zaker Salehi, G. R., & Kaykha, A. (2019). Comparative representation of the vision and policies of higher education institutions in seven countries of the world. *Sociology of Social Institutions*, 7(16), 117-151. (In Persian).

Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.

Zyznarska-Dworczak, B. (2020). Sustainability accounting—Cognitive and conceptual approach. *Sustainability*, 12(23), 9936. https://doi.org/10.3390/su12239936